

4 april 2022

Mallreglemente för seniorråd

Kongressen har beslutat att förbundet ska ta fram ett idealt reglemente för pensionärsråd och uppvakta Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) så att mallreglementet blir använt av kommuner och regioner. I dag avgör kommuner och regioner själva om de ska inrätta pensionärsråd och hur dessa ska fungera.

Förslaget till mall för ett reglemente utarbetades först inom ramen för den utbildning som förbundet genomförde för ledamöter och ersättare i pensionärsråden hösten 2021, dvs. sex digitala utbildningstillfällen och de skriftliga synpunkter som inkom därefter.

Förbundsstyrelsen gav distrikten möjlighet att svara på en internremiss om mallreglementet, den 7 februari–7 mars. Svar inkom från distrikten i Hälsingland, Jönköping, Västernorrland, Uppsala, Göteborg, Stockholm, Norrbotten, Kalmar, Skåne och gemensamt från distrikten i Bohuslän, Skaraborg, Norra Älvsborg och Södra Älvsborg.

Sammantaget har hundratals medlemmar bidragit i arbetet med mallreglementet.

I texten har avvägningar gjorts för att få ett reglemente som är praktiskt tillämpbart och som kan användas av alla regioner och kommuner. Alltför detaljerade skrivningar skulle göra mallreglementet mindre användbart. Samtidigt har det varit viktigt att inte göra avkall på viktiga principiella frågeställningar som krav på kallelser, dokumentation och att vara med tidigt i en beslutsprocess.

Råden benämns genomgående för seniorråd, eftersom termen ”seniorer” är bredare och därmed träffar fler än bara de som är ”pensionärer”, dvs. att rådets uppgifter blir större och omfattar fler frågor än om det bara berört äldre i egenskap av pensionärer. Våra nordiska grannländer – Norge, Danmark och Finland – använder i sina lagstiftningar inte heller pensionärsråd utan termen äldreråd. Med en ny term markeras också en ny tid för råden, en nystart för seniorers insyn och inflytande.

Förslag till beslut

Förbundsstyrelsen beslutar

att anta förslaget till mallreglemente för seniorråd,

att förslaget sänds till samverkande seniororganisationer,

att SKR uppvaktas om mallreglementet för seniorråd.

SPF Seniorerna

Hantverkargatan 25, Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

Förslag till reglemente för kommunala och regionala seniorråd

Reglemente/Instruktion/Arbetsordning

Reglemente/Instruktion/Arbetsordning för seniorrådet ska beslutas av [kommun-/region-]fullmäktige.¹

1. Seniorrådets uppgift

Seniorrådet är ett forum för samråd och ömsesidigt utbyte av information i alla frågor som rör äldres villkor och alla kommunens/regionens politik- och verksamhetsområden.² Seniorrådet är också ett forum för kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte. Syftet är ytterst att stärka äldres delaktighet och inflytande.³

Seniorrådet ska ges möjlighet att delta i planering, beredning och uppföljning av verksamheter av betydelse för äldre. Seniorrådets uppgifter omfattar bland annat att väcka frågor, ta initiativ, göra ställningstaganden, avge utlåtanden och identifiera områden där kommunen/regionen bör agera.⁴

Seniorrådets ledamöter/ersättare ska erbjudas att vid behov ingå i arbets- och referensgrupper i frågor som rör äldre.

Seniorrådet är ett rådgivande organ och ska ges möjlighet att lämna synpunkter i alla ärenden som påverkar äldre i ett tidigt skede av beredningen.

Kommunen/Regionen ska lämna remissförslag till äldreorganisationerna i kommunen /regionen och beakta deras synpunkter.⁵

¹ Beslutsordningen för seniorrådet ska vara densamma som för kommunens/regionens övriga nämnder, styrelser, råd och delegationer. Att hålla samma beslutsordning visar på seniorrådets status och betydelse. Oftast är det [kommun-/region-]fullmäktige som fattar dessa beslut. Men det kan också vara [kommun-/region-]styrelsen på delegation från fullmäktige.

² "Brukarinflytande. Nämnderna ska verka för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster." (kommunallagen 8 kap. 3 §)

³ Många frågor rör äldres villkor. Sådana är *till exempel* äldresjukvård, äldreomsorg, boende, samhällsplanering, kommunikationer, digitalisering, gemenskap, kultur och fritid.

⁴ Formuleringen betyder att seniorrådet ska erbjudas möjlighet att delta i kommunens beredning av relevanta ärenden i alla nämnder, styrelser och förvaltningar redan då ärenden planeras. Det innebär t.ex. att utkast till nämndernas och förvaltningarnas verksamhetsplaner bör sändas för synpunkter till seniorrådet, samt att rådet kan medverka vid förberedelser till upphandling i frågor som rör äldre.

⁵ Äldreorganisationernas föreningar i kommunen ska vara remissinstanser då kommunen inhämtar synpunkter i aktuella förslag. På motsvarande sätt ska äldreorganisationernas distrikt i regionen vara remissinstanser. Detta görs lämpligen genom att remissförslag rutinmässigt lämnas till äldreorganisationerna.

2. Rådets sammansättning

Rådet består av representanter från kommunen/regionen och äldreorganisationerna. Politiker som väljs eller adjungeras till seniorrådet ska inneha uppdrag av relevans för seniorrådet.

Äldreorganisationernas representanter ska vara i majoritet i rådet.

Representation i rådet ska erbjudas äldreorganisationer anslutna till en riksorganisation, med verksamhet i kommunen/regionen.

Organisationerna representeras proportionellt till sitt medlemsantal i kommunen/regionen.

3. Organisation och arbetsformer

Seniorrådet bör organisatoriskt sortera direkt under [kommun-/region-] styrelsen. Seniorrådet utser inom sig ordförande och vice ordförande. Kommunen/Regionen tillhandahåller sekreterare.

Seniorrådet ska årligen planera sitt arbete.

Politiker och tjänstemän med ansvar och uppgifter inom relevanta områden ska bjudas in när så är erforderligt.

Sammanträden

Seniorrådet ska sammanträda regelbundet, minst fyra gånger per år.

Extra sammanträden ska hållas när ordförande eller mer än hälften av rådets ledamöter så begär.

En plan för hur seniorrådet ska fungera när en samhällskris uppstår ska tas fram av kommunen/regionen.

Dokumentation

Rådets sammanträden ska dokumenteras genom protokoll eller minnesanteckningar.

Efter att protokollet har justerats eller minnesanteckningarna färdigställts ska det delges rådets ledamöter och ersättare och offentliggöras på kommunens/regionens webbplats.

Förberedelse (kallelse/föredragningslista)

Varje rådssammanträde ska förberedas av företrädare för kommunen/regionen och representanter från äldreorganisationerna.

Kallelse med dagordning ska skickas ut till ledamöter och ersättare senast tio dagar innan rådssammanträdet.

Utbildning

Ledamöter och ersättare i seniorrådet ska kontinuerligt, minst en gång per mandatperiod, erbjudas relevant utbildning för sitt uppdrag.⁶

Information

Kommunen/regionen ska informera på sin webbplats om rådets funktion, dess ledamöter samt publicera protokoll eller minnesanteckningar från sammanträden.

⁶ Relevant utbildning kan t.ex. helt eller till del vara densamma som erbjuds förtroendevalda i kommunen/regionen eller i form av kontinuerliga seminarier och studiebesök.

4. Arvode

Uppdraget som ledamot och ersättare i seniorrådet är ett förtroendeuppdrag. Till äldreorganisationernas representanter i rådet utgår arvode, traktamente och reseersättning enligt reglerna för förtroendevalda.

5. Revidering av reglementet

Reglementet för seniorrådet ska utvärderas kontinuerligt, minst en gång per mandatperiod. En revidering av reglementet kan aktualiseras vid behov av seniorrådet eller av [kommun-/region-] styrelsen och beslutas av [kommun-/region-]fullmäktige.

Bilaga Bakgrund

Det perfekta reglementet processen inom ramen för utbildningen

Hösten 2021 anordnade förbundet utbildningar för ledamöter och ersättare i pensionärsråd. Inom ramen för utbildningen hölls sex digitala seminarier med inslag av grupparbeten för att gemensamt diskutera vad ett bra reglemente, instruktion, arbetsordning eller verksamhetsstadga för pensionärsråd bör innehålla. Seminarierna pågick mellan den 8 oktober och den 24 november 2021. Över 200 medlemmar deltog i de digitala seminarierna.

Den 21 december skickades en sammanställning av grupparbetet till alla deltagare och övriga med uppdrag i pensionärsråd. Förslaget sändes också för kännedom till distrikt och föreningar. Sammanställningen innehöll ett förslag till reglemente, utifrån de diskussioner som hållits. Mottagarna fick inkomma med ändringsförslag till reglementet fram till den 31 januari 2022.

Knappt 50 svar hade inkommit den 31 januari. Svaren är inskickade av både distrikt, föreningar, samarbetsgrupper och enskilda medlemmar.

Ändringsförslagen går i två olika riktningar. De som vill stärka texten och därmed ställa större krav på kommuner och regioner och de som vill göra texten mindre formell och därmed enklare för många att kunna genomföra. Det speglar i stora drag hur verkligheten ser ut och hur stora skillnader det är mellan pensionärsrådets status i landet. Många av svaren stöttar också de befintliga skrivningarna.

Nedan finns en sammanställning av de diskussioner som fördes under seminarierna, hösten 2021.

Sammanfattning av diskussionerna på sex seminarier

Seminarierna genomfördes mellan den 8 oktober och den 24 november 2021. Diskussionerna har utgått från två befintliga reglementen. Det så kallade Normalreglementet från 90-talet samt uppdraget till Regeringens pensionärskommitté. Seminarierna använde också medlemmarnas egna reglementen som styr deras eget pensionärsråd.

Samtalen har handlat om vilka delar av reglementena som är viktiga och mindre viktiga. Vad som saknas, vad som måste läggas till och vad som behöver förtydligas.

Normalreglementet från 1990-talet

Enligt normalreglementet ska pensionärsrådet:

- *stärka inflytandet i alla frågor som gäller äldre, - medverka vid förberedelser för upphandling av vårdgivare, - verka för att pensionärernas frågor beaktas när nämnderna verksamhetsplanerar, - verka för att pensionärernas frågor beaktas i styrelser, nämnder och*

förvaltningar, - vara remissorgan i frågor som rör pensionärer, - vara ett forum för att bilda opinion och sprida kunskaper.

Diskussion normalreglementet

Den stora merparten ställer sig bakom skrivningarna i det så kallade normalreglementet. Det innehåller sex tydliga punkter.

Den punkt som skapat mest diskussion i normalreglementet är den som rör upphandling av vårdgivare. Ska vi endast kunna medverka i upphandlingar som rör vårdgivare? Har vi tillräcklig kompetens för att delta i upphandlingar överhuvudtaget? Vilken kompetens är det som efterfrågas från pensionärsråden i en upphandlingsprocess?

I princip alla ställer sig bakom att reglementet ska stärka inflytandet i alla frågor som rör seniorer, inte bara vård och omsorg.

En stor del av diskussionerna har handlat om att pensionärsråden måste komma in tidigt i processen, i beredningsfasen, och inte när besluten redan är fattade. Det är något som tydligt måste framgå av ett reglemente.

Att vara remissorgan har också diskuterats flitigt. Vad innebär det att vara remissorgan, har vi tillräcklig kapacitet för det? Att endast vara remissorgan innebär att vi sent får möjlighet att lämna synpunkter. Bör vi vara remissorgan med tanke på att pensionärsrådet också består av politiker från de olika partierna? Kanske bör remissen skickas till seniororganisationerna direkt och inte till pensionärsrådet?

Kunskapen om pensionärsråd är bristfällig bland allmänheten men också bland våra egna medlemmar. För att vara ett forum för opinionsbildning och sprida kunskap så måste det ställas krav om att informera bättre om pensionärsråden på exempelvis kommunens eller regionens hemsida. Naturligtvis har vi också som seniororganisation ett ansvar för detta.

Uppdraget för regeringens pensionärskommitté

Uppdraget för regeringens pensionärskommitté (S 1991:08), RPK, finns i ett kommittédirektiv från 1991 (Dir. 1991:49). Där står att RPK ska vara ett forum för överläggningar mellan regeringen och representanter för organisationer som företräder pensionärerna i frågor som är av särskilt intresse för pensionärerna. Överläggningarna ska ske i ett särskilt organ i form av en kommitté som inte ska vara tidsbegränsad. Representanter för regeringen ska ingå i kommittén liksom företrädare för pensionärsorganisationer som är organiserade som riksförbund och organisationerna ska vara öppna för alla pensionärer.

RPK sammanträder minst en gång i halvåret eller på begäran av en organisation. Arbetet bör ägnas åt frågor med principiell betydelse för pensionärerna. Sådana frågor kan röra pensionärens ekonomiska förhållanden och statsbidrag till organisationer som företräder pensionärerna. Även frågor som rör social service, hälso-och sjukvård,

bostäder och boendeservice, kommunikationer – inklusive färdtjänst samt frågor angående fritid och kultur nämns i texten.

Högst 11 ledamöter ska ingå i regeringens pensionärskommitté.

Diskussion RPK:s uppdrag

Även RPK:s uppdrag uppfattas som starkt. Det är tydligt och ger också specifika exempel på frågor som kan tas upp i kommittén. Med tanke på att dokumentet är gammalt så saknas till exempel frågor om digitalisering. Frågorna spänner över flera viktiga områden, inte bara vård och omsorg.

Det som saknas är en skrivning om RPK som remissinstans. Men seniororganisationerna inbjuds trots detta att svara på många remisser. Antalet sammanträden finns angivet, även om det bara är två som är obligatoriska.

Att använda ordet *bör* i stället för *ska*, kan urholka textens styrka.

Det är bra att det finns en definition på vilka seniororganisationer som får sitta med i rådet. Det framgår av uppdraget att regeringsrepresentanter ska ingå i rådet, och hur många ledamöter rådet ska bestå av, vilket är positivt.

Inget av de två reglementena tar dock upp tidsaspekten mer specifikt. Många efterlyser en skrivning som ger dem möjlighet att komma in tidigt i processerna för att kunna påverka besluten. Samtidigt är flera deltagare inne på att ett reglemente som ska gälla alla kommuner och regioner måste skrivas övergripande för att fungera överallt.

Däremot måste det finns möjlighet till lokala tillägg.

Även frågan om arvode saknas i de två reglementena.

Reglementen där vi är verksamma

De flesta är överens om att ett gemensamt reglemente skulle underlätta för att få väl fungerande pensionärsråd i landet. Olikheterna mellan hur råden fungerar och hur reglementena är skrivna är stora. En del saknar helt och hållet reglemente.

Pensionärsråden är på många ställen ett informationsmöte där kommunen redogör för sin verksamhet. Det skapar, hos många, en frustration och ett ifrågasättande om vi överhuvudtaget behövs.

Det finns en rädsla bland vissa politiker att pensionärsrådet ska få för mycket makt. Av reglementet ska framgå att vi inte beslutar något. Det ansvaret vilar på valda politiker. Vi vill däremot bidra och vara delaktiga tidigt i processen och att våra synpunkter lyssnas på och tas på allvar. Det tror vi gagnar slutresultatet. Många av de som deltog i grupparbetet såg det som värdefullt att få utbyta erfarenheter för att förstå hur andra arbetar. Det ger många aha-upplevelser när man får möjlighet att jämföra sig med varandra.

Diskussion utifrån kommunala och regionala reglementen för pensionärsråd

Alla är överens om att pensionärsrådet ska kunna påverka i alla frågor som rör seniorer, inte bara vård och omsorg.

Efterlevnad av reglemente

En fråga som kommit upp på samtliga seminarier är hur väl reglementena efterlevs. De som saknar reglemente helt och hållet kan ha väl fungerande råd medan de med välskrivna reglementen inte alls fungerar. Efterlevnaden av reglementet är därför viktigt. Flera förslag på någon form av uppföljning och utvärdering av reglementena har därför kommit som förslag.

Informationskrav

Att göra pensionärsråden mer kända bland allmänheten är också en viktig del i att höja statusen på råden. Det finns en del önskemål att lägga in någon form av informationskrav från kommunen/regionens sida. Att pensionärsrådet ska finnas på kommunens/regionens webbplats, liksom protokoll och vilka ledamöter som ingår är ett minimum.

Placering, storlek och antal möten

Att i reglementet skriva in att rådet bör ligga under kommun- eller regionstyrelse stöds av många och vi har också ett kongressbeslut på detta. Dock vittnar flera deltagare om att det kan fungera väl trots att man formellt sätt ligger under en nämnd. Det finns också flera exempel på där rådet ligger direkt under kommunstyrelsen/regionstyrelsen men ändå inte fungerar som man önskar.

Många motsätter sig att pensionärsrådet slås samman med andra råd. Vanligt är att funktionsnedsättning och frågor som rör seniorer hamnar i samma råd. Ju större råden är och ju fler frågor som ska behandlas, desto mindre möjlighet för oss att lyfta de frågor vi anser angelägna för vår målgrupp.

Sammansättningen i rådet är viktig anser många. Hur många ledamöter rådet får ha, vilka politiker eller tjänstemän som bör ha en plats. Det är viktigt att politiker på hög nivå, liksom att rätt tjänstemän deltar. Den som är ordförande i rådet bör vara en politiker på hög nivå.

När vi gör ett gemensamt reglemente för alla måste vi beakta att skillnaderna mellan kommuner och regioner är stora. Ett reglemente kan därmed inte detaljstyra till exempel hur många ledamöter som ska sitta i rådet.

I princip alla är överens om att fyra träffar per år är ett minimum för pensionärsråden lokalt och regionalt. Pensionärsrådet ska också ha skrivna protokoll som efter justering blir offentliga. Möjligheten att påverka dagordningen för sammanträdena är viktig. Kallelse till möten måste komma i god tid och bör också innehålla vilka frågor eller ämnen som ska behandlas.

Remissinstans

Majoriteten av deltagarna förespråkar att SPF Seniorerna ska vara remissinstans. Men formerna för detta måste förtydligas. Är det korrekt att göra pensionärsrådet till remissinstans när där också ingår valda politiker? Om vi får möjlighet att delta tidigt i processen och våra synpunkter tas på allvar kan frågan om remissinstans diskuteras.

Tidsaspekt

Tidsaspekten är viktig. Vi vill genom reglementet styra mot att pensionärsrådet involveras tidigt i processen. Våra synpunkter bör finnas med redan i tjänstemannautlåtanen. Alltför många vittnar om att de kommer in för sent, när besluten redan är fattade.

Förberedelser

Många talar om vikten av beredningar, kontinuerligt under året. Det kan handla om vad som ska tas upp på dagordningen eller diskussioner om viktiga frågor på ett tidigt stadium. En del förespråkar ett arbetsutskott där ordförande, sekreterare och en representant för varje organisation bör finnas med.

Flera lyfter fram behovet att få möjlighet till möten med tjänstemän. Det finns också exempel på kommuner/regioner som har referensgrupper för särskilda ändamål, där pensionärsrådets ledamöter sitter med. Det kan till exempel handla om bygget av ett nytt seniorboende. Det bör också gemensamt utarbetas en verksamhetsplan för arbetet i pensionärsrådet för det kommande året.

Utbildning

Att kommunen eller regionen erbjuder utbildning av pensionärsrådets ledamöter är grundläggande. Utbildningen bör vara av samma karaktär som för förtroendevalda politiker. Utbildningarna måste hållas kontinuerligt, minst en gång per år.

Arvode

Det stora flertalet anser att pensionärsrådets status skulle höjas om det utgår arvode till deltagarna, på samma sätt som för fritidspolitiker. Idag ser det olika ut i landet.

Övrigt

Som en erfarenhet från coronapandemin finns också önskemål att på något sätt säkra att möten kan hållas, trots en pågående kris.

Samverkan med övriga seniororganisationer i rådet framhålls som mycket viktig, liksom kravet på rätt kompetens bland våra egna ledamöter. Men dessa frågor hör inte hemma i ett reglemente. Detsamma gäller önskemålet om att döpa om pensionärsråden till seniorråd! Dessa, och många andra frågor, får vi hantera på annat sätt.